

Berachot Sources 39

מהרש"א [חדושי הלכות] מסכת ברכות דף מ עמוד א

בד"ה יבש המעין כו' י"מ לכך מביא ואינו קורא כו' אלא כקובל כו' עכ"ל לכאורה קשה דאע"ג דס"ל לרבנן דעיקר אילן לאו ארעא הוא מ"מ כיון דיש לו האי ארעא דבאו אלו הפירות ממנו אמאי לא יוכל לומר מן האדמה אשר נתתה וגו' ותירצו דנראה כקובל ממה שנתן לו כו' וק"ל:

ר"ש מסכת ביכורים פרק א משנה ו

יבש המעין. שאילן חי ממנו וכשיבש או נקצץ קודם שהפריש דאי בשיבש או נקצץ אח"כ הרי נראו לקריאה ונדחו וירקבו:

בית הבחירה למאירי מסכת ברכות דף מ עמוד א

כבר ביארנו במשנה שאם ברך על פירות האילן ב"פ האדמה יצא ודוגמת זה אמרו בענין בכורים שאם לקט פירותיו לבכורים וקודם שהביאם יבש המעין שממנו היו משקין את האילן ואי אפשר עוד לאילן לחיות או נקצץ האילן מביא וקורא שהרי מ"מ בכורים מן האדמה יוצאין ועדיין יכול לומר מן האדמה אשר נתת לי וכו' וגדולי המחברים פסקו שאינו קורא ואין הדברים נראין מסוגיא זו

חדושי הרשב"א מסכת ברכות דף מ עמוד א

מאן תנא דעיקר אילן ארעא היא אמר רב נחמן בר יצחק רבי יהודה היא, וקיי"ל כותיה מדסתם לן תנא כותיה והרמב"ם ז"ל פסק כרבנן.

שיטה מקובצת מסכת ברכות דף מ עמוד א

מאי טעמיה דר' יהודה וכו'. ואף על גב דפרישו טעמיה דר' יהודה לית הלכתא כותיה דבכולה סוגיין אמרינן בורא פרי האדמה: גמ' מאן תנא דעיקר אילן ארעא הוא. פירוש דהא פרי העץ לא הוי פרי האדמה ואפילו הכי יוצא בברכת בורא פרי האדמה משום דארעא עיקר שיונק ממנה:

רא"ש מסכת ברכות פרק ו סימן כג

גמ' בירך על פירות האילן וכו'. מאן תנא דעיקר אילן ארעא הוא רבי יהודה היא דתנן יבש המעין ונקצץ האילן מביא ואינו קורא רבי יהודה אומר מביא וקורא^(ו) ונראה דהלכה כרבי יהודה כיון דסתם לן תנא כוותיה ואם בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא:

רמב"ם הלכות ביכורים פרק ד הלכה יב

הפריש בכוריו ויבש המעין או שנקצץ האילן מביא ואינו קורא לפי שזה כמי שאין לו קרקע שהרי אבדה.

רמב"ם הלכות ברכות פרק ח הלכה י

בירך על פירות ס האילן בורא פרי האדמה יצא, ועל פירות האדמה בורא פרי העץ לא יצא, ועל כולם אם ע בירך שהכל יצא, ואפי' על הפת ועל היין.

כסף משנה הלכות ברכות פרק ח הלכה י

[י] בירך על פירות האילן וכו'. משנה פרק כיצד מברכין (ברכות דף מ') בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא ועל פירות האדמה בורא פרי העץ לא יצא ובגמרא מאן תנא דעיקר אילנא ארעא היא אמר רב נחמן בר יצחק רבי יהודה היא דתנן יבש המעין ונקצץ האילן מביא ואינו קורא רבי יהודה אומר מביא וקורא וכתבו התוספות והרא"ש דהלכה כרבי יהודה כיון דסתם לן תנא כוותיה אבל רבינו סובר דלא אמרו בגמרא דרבי יהודה היא אלא ללמדנו דמתניתין יחידאה היא ולא קיימא לן כוותיה. זה כתבתי לפי נוסחתנו בדברי רבינו אבל מצאתי נוסחא שכתוב בה בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא והיא נכונה דאיתא כסתם מתניתין. ואין לדחות גירסא זו ממה שמצינו לרבינו בפרק ד' מהלכות בכורים שפסק ביבש המעין ונקצץ האילן מביא ואינו קורא והיינו דלא כרבי יהודה דאיכא למימר דאע"ג דאמרינן

דמתניתין רבי יהודה היא אינו מוכרח דהא בירושלמי איכא מאן דאמר הכי ואיכא מאן דאמר דמתניתין דברי הכל היא ומאחר דאיכא מאן דאמר הכי נקטינן כסתם מתניתין דהכא וכתנא קמא דבכורים: ומה שאמר ועל כולן אמר שהכל נהיה בדברו יצא. משנה שם ובגמרא (שם): ועל כולן אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא איתמר רב הונא אמר חוץ מן הפת ומן היין ורבי יוחנן אמר אפילו פת ויין ופסק רבינו כרבי יוחנן משום דהלכה כוותיה לגבי רב וכל שכן לגבי רב הונא שהיה תלמידו של רב:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רו סעיף א

(א) א [א] (א) בירך [א] על פירות האילן בורא פרי האדמה, [א] יצא; אבל אם בירך (ב) על פרי האדמה בורא פרי העץ, א [א] לא יצא; (ב) הילכך אם הוא מסופק בפרי (ד) אם הוא פרי עץ או פרי האדמה, מברך בורא פרי האדמה. ב² ועל הכל, (ה) אם אמר שהכל, יצא <א> (י) ואפילו על פת ויין.

שו"ת שאגת אריה (ישנות) סימן כג

שאלה אם ראוי לירא שמים לחוש לכתחלה למש"כ הרמב"ם בפ"ח מה' ברכות כפי שנמצא בספרים ישנים בירך על פירות האילן בפה"א לא יצא. ונ"מ אם נסתפק לו באיזה דבר אם לברך עליו בפה"ע או בפה"א לא יברך עליו בורא פרי האדמה:

תשובה לכאורה ראוי לחוש לזה דתנן בפ"ו דברכות (דף מ) בירך על פירות האילן בפה"א יצא ובגמ' מאן תנא דעיקר אילן ארעא הוא אמר ר"נ ב"י ר"י הוא. דתנן יבש המעיין ונקצץ האילן מביא ואינו קורא ר"א מביא וקורא. וכל התוס' ונראה דהלכה כר"י דסתם לן תנא כוותיה ואם בירך על פירות האילן בפה"א יצא ע"כ. ואני תמה על ראייה זו הא קי"ל דבתרי מסכתא אין סדר למשנה כדאיתא ברפ"ק דע"ז (דף ח) ובפ"ט דב"ק דאפשר לומר דילמא סתם ואח"כ מחלוקת היא ואין הלכה כסתם וה"ל מחלוקת במס' בכורים וסתם במס' ברכות אין הלכה כסתם והדרינן לכלילין דיחיד ורבים הלכה כרבים. והיה נ"ל ליישב דברי התוס' דאע"ג דכל כה"ג אין הלכה כסתם נהי דלא חשיב כסתם גמור מ"מ האי סתמא חשיב כרבים ולא ה"ל ר"י יחידא לגבי רבנן בני מחלוקתו אלא ה"ל כרבים נגד רבים כמש"כ התוס' רפ"ק דביצה גבי הא דאמרי' התם גבי שבת סתם לן תנא כר"י לענין מוקצה. והשתא דאיתת להכי י"ל דאפי' לדעת התוס' ראוי לחוש לה לכתחלה דהא דפסקי התוס' כר"י היינו בשכבר בירך על פירות האילן בפה"א דבהכי מיירי מתני'. לפיכך א"צ לחזור ולברך כיון דהאי סתמא דברכות משוי ליה כרבים לגבי רבים ה"ל ספיק' הילכתא כמאן ודילמא הלכה כר"י דיצא וא"א לחזור ולברך מספיקא משום ברכה לבטלה. אבל בלכתחלה הא וודאי דראוי לחוש לדברי חכמים דלא יצא בבירך על פירות האילן בפה"א. וטעמו של הרמב"ם דפסק כרבנן דלא יצא ולא חשיב להאי סתמא דברכות כרבים י"ל דס"ל כמש"כ התוס' עצמן במסכ' ב"ב פ"נ (דף קכב) גבי הא דקאמר התם וכת' קא סתם לן תנא כר"י ב"ב סתם ואח"כ מחלוקת היא ואין הלכה כסתם דל"ח האי סתמא למיהוי כרבים לגבי רבים כהוא דרפ"ק דביצה ומסיימי ושמא גרע טפי כשאין מחלוקת בסמוך דאיפשר לומר דהדר ביה רבי מן הסתם ממה שסתם ע"כ. וה"ל אין המחלוקת בסמוך לסתם הילכך לא חשיב ר"י כרבים והלכה כרבנן דאפילו בדיעבד לא יצא. ואף על פי שהתוס' ברפ"ק דביצה חשיב ליה כרבים נגד רבים אפי' היכא שאין המחלוקת בסמוך וכתבו שסמך הגמ' בב"ב אעוד אלא שפריך התם. נראה להרמב"ם שזה דוחק דפריך הגמ' בתחלה מה דליתא אלא שסמך א"ע אקושיא שניה ומחמת זה היה נראה שפסק הרמב"ם נראה אפילו בדיעבד כ"ש לכתחלה די"ל דאפי' התוס' מודים לו וכמש"כ:

וראיתי להכ"מ ש"כ שמצא נוסחא בדברי הרמב"ם ש"כ בה בירך על פירות האילן בפה"א יצא והיא נכונה דאיתא כסתם מתני'. ומה"ט לאו נכונה היא דאין סתם משנה ראייה לכאן וכמש"כ וגם הרשב"א שם בחי' כתב שהרמב"ם פסק כחכמים ונוסחא זו נראית יותר נכונה בדברי הרמב"ם שהרי כתב בפ"ד מהל' בכורי' הפריש בכוריו ויבש המעיין או שנקצץ האילן מביא ואינו קורא לפי שזה כמי שאין לו קרקע שהרי אבדה ע"כ. ³¹ ואף על פי שהכ"מ שם כתב די"ל דאע"ג דאמר מתני' ר"י היא אינו מוכרח. דהא בירוש' איכא מ"ד הכי ואיכא מ"ד ד"ה היא ומאחר דאיכא מ"ד הכי נקטינן כסתם מתני' דהכא וכת"ק דבכורים ע"כ. אינו כלום דבגמרא דידן מוקי לה כר"י אין לחוש לדברי הירוש' וכ"ש שבירוש' גופיה איכא מ"ד הכי כמו בגמ' דידן גם סתמא דגמ' ירוש' מוקי לה כגמ' דידן. דהכי אמר התם אהא דתנן יבש המעיין כו' ר"א מביא וקורא דר"י עביד את האילן כקשין. תמן תנינן בירך על פירות האילן בפה"א יצא ר"ח בשם רבי יעקב בר אחא דר"י היא דר"י עביד את האילן כקשין. א"ר יוסי ד"ה היא פירות האילן בכלל פירות האדמה ואין פרי האדמה בכלל פרי העץ הרי דסתמא דגמ' ירושל' מפ' נמי לטעמא דר"י משום דעביד את האילן כקשין ודלא כר"י אלא כר"י ב"א ובגמ'. מ"מ נ"ל ליישב נוסחא זו דבירך על פירות האילן בפה"א יצא וע"ד שכתבתי בתחלה מכח דהאי סתם משנה ה"ל ר"י רבים נגד רבים ואזלינן לחומרא הילכך לגבי ברכות היכא דכבר בירך מספיקא יצא ואין חוזר ומברך משום ספק ברכה לבטלה. אבל לענין קריאה פסק לחומרא דמספק אינו קורא וכדאמר' בפ' הספינה (דף פא) גבי הקונה אילן א' בתוך של חברו לר"מ וב' אילנות לרבנן דמספקא להו אי קנה קרקע או לא הילכך אזלינן לחומרא ומספיקא מביא דילמ' קנה קרקע. ואינו קורא דילמא לא קנה ומספיק' אינו קורא כדאמר התם וה"ל משום דמספק' לן אי הלכה כר"י או כרבנן ומש"ה פסק דאינו

קורא ואף על גב דהתם בגמרא איכ' תרי טעמי בהא דאינו קורא מספיק' בקונה אילן א' לר"מ וב' אילנות לרבנן אי משום דילמ' אתי לאפוקי מתרומות ומעשרות א"נ משום דמיחזי כשקר' ובוודאי ה"ט דילמ' אתי לאפוקי מתרומות ומעשרות לא מהני דאינו קורא מספיק' אלא כל היכא דמספקא לן אפי' אם מביא כל עיקר או לא כמו התם דדילמ' לא קנה קרקע וא"צ להביא ואינן בכורים וחייבין בתרומה ומעשרות ואי אמרינן מביא וקורא דילמ' אתי לאפוקי. אבל כל היכא שחייב להביא בודאי כמו גבי יבש המעיין ונקצץ האילן דלכ"ע חייב להביא בוודאי ולא מספק' לן אלא א' קורא או לא הרי פטורים מתרומה ומעשרות בוודאי כיון דה"ל בכורים וודאי ובכורים פטורים מתרומה ומעשרות. א"כ אמאי פסק הרמב"ם שאינו קורא מספיקא ה"ל למיקרי כיון דליכ' למיחש למידי וכמו דכל היכא דמספק' לן אי מביא או לא מספק חייב להביא לחומרא ה"נ מספק חייב בקריאה כל היכא דליכא למיחש לההוא חששא לדילמ' מפקע להו מתרומה ומעשרות. י"ל דנהי דלהא חשש' לא חיישין מ"מ משום טעמא דמיחזי כשקרא אפי' כל היכא דלא מספק' לן אלא בקריאה לחוד כמו יבש המעיין ונקצץ האילן דבוודאי חייב להביא אפ"ה אינו קורא משום מיחזי כשקר'. ואף על גב דפריך התם ודילמ' בכורים נינהו וכיון דא"א למיקרי מספיק' אף על גב דקריאה לא מעכבא ה"מ בראוי לבילה אבל בשאינו ראוי לבילה מעכב' וה"נ כיון דאר"ל דאין רשאי לקרות מספיק' ה"ל אר"ל דקריאה ומעכב' ואמאי מביא מספק'. ד"ל כמו דמשני התם דעביד ליה כר"י ב"ח דאמר בצרן ושגרן ביד שליח כו' כלומר דמשלח להו ע"י שליח דא"צ קריאה הכא נמי י"ל דעביד הכי. וא"כ כיון דלא פסק הרמב"ם דאם בירך על פירות האילן בפה"א דיצא אלא משום ספיק' דילמ' הלכה כר"י ואם חוזר ומברך בפה"ע ה"ל ספק ברכה לבטלה א"כ לכתחלה ראוי לחוש לדרבנן דלדידהו לא יצא. אבל מ"מ נ"ל שעיקר הנוסח בדברי הרמב"ם כמש"כ הכ"מ דבירך על פה"ע בפה"א יצא. וגם מן הגמ' יש להביא ראיה דכן הלכה לפי גירסת הספרים דאמרי' בר"פ כ"מ (ד' לו) אר"י אמר רב צלף בח"ל זורק את האביונות ואוכל את הקפריסין למימרא דאביונות פירי וקפריסין לאו פירי ורמינהו על מיני נצפה על העלים ועל התמרות אומר בפה"א על האביונות ועל הקפריסין אומר בפה"ע ומשני הוא דאמר כר"ע דתנן צלף מתעשר תמרות ואביונות וקפריסין ר"ע אומר אינו מתעשר אלא אביונות בלבד מפני שהוא פרי. וע"כ הא דתני' על העלים ועל התמרות אומר בפה"א כר"י אתיא דאמר עיקר אילן ארעא הוא ושייך בפה"א לגדולי אילן דאילו לרבנן נהי דלאו פרי נינהו ואין לברך עליהם בפה"ע מ"מ גם בפה"א לא שייך לברך עליהו כיון שגדלין מן האילן ועיקר אילן לאו ארעא הוא וה"ל לברך עליהו שהנ"ב דשייך לכל דבר כדתנן ועל כולם אם אמר שהנ"ב יצא אלא ע"כ הא דתניא מברכין עליהו בפה"א כר"י אתיא ובמסקנא דשמעתא אמר והלכת' כמר בר ר"א דזורק את האביונות ואוכל את הקפריסין ומדלגבי ערלה לאו פרי נינהו לגבי ברכה נמי לאו פרי נינהו ולא מברכין עליהו בפה"ע אלא בפה"א וש"מ דהלכה כר"י דאמר עיקר אילן ארעא הוא ואם בירך על פירות האילן בפה"א יצא. אלא שהתוס' וקצת פוסקים כתבו שאין זה מעיקר הגמ' הא דאמר והלכת' כו' לגבי ברכות נמי לאו פרי נינהו וכתבו התוס' והיה אומר הר"מ דלגבי ערלה לאו פרי הוא היינו משום דכל דמיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל אבל בארץ וודאי הוי פרי ומברכין עליו בפה"ע ובברכות ליכא חלוק בין בארץ בין בח"ל ע"כ. מ"מ גירסת הר"י כגירסת הספרים וכ"פ הרמב"ם בפ"ב מהלכות ברכות שכתב קפריסין של צלף מברך עליו בפה"א מפני שאינו פרי. וש"מ דס"ל כר"י דאמר עיקר אילן הוא דאל"כ מה ענין בפה"א לגדולי אילן אבל אי עיקר אילן ארעא הוא ושייך ברכת בפה"א לגדולי אילן כל היכא שאינו פרי ואין ראוי לברכת בפה"ע מברכין עליו בפה"א דשייך נמי לגדולי אילן וכדאמרן. וקצת יש לי לתת טעם לדבריהם דמדגבי ערלה לאו פרי הוא ראוי לברך עליו בפה"א אף על גב דבארץ נוהג בו ערלה מ"מ אין ראוי לברך עליו בפה"ע. דתמה על עצמך אם אדם נוטל קפרס של ערלה בח"ל ואוכל ויברך על קפרס זה של ערלה שאוכל בפה"ע. הא ה"ל תרתי דסותרן אהדדן בבת אחת. מדאכלו לא חשיב ליה לפרי ומברך עליו בפה"ע הרי באותו שעה חשיב ליה לפרי אע"כ מדאין בו משום ערלה בח"ל לעולם אין מברכין בפ"ע אלא בפה"א. דוודאי לגבי ברכה ראוי לעולם לברך עליו ברכה א' ולא פעם בפה"א ופעם בפה"ע. מ"מ למדנו דס"ל להרמב"ם נמי דהלכ' כר"י וה"נ משמע לי מהא דכתב התם הפלפלין והזנגבל בזמן שהן רטובים מברך עליהם בפה"א ובשיטת הר"י רבי דרביה אמרה דבפלפל רטוב לא שייך ברכת בפה"ע אף על גב דלגבי ערלה פרי הוא וחייב בערלה דמין אילן הוא. ומדמברך עליה בפה"א ש"מ דעיקר אילן ארעא הוא ושייך ביוצא מן האילן ברכת בפה"א. אלא שצריכין אנו ליישב כיון דהרמב"ם פוסק לענין ברכה כר"י דאמר עיקר אילן ארעא הוא אמאי פסק לגבי בכורים בנקצץ האילן דמביא ואינו קורא כרבנן ודלא תר"י. ונ"ל שהרמב"ם אינו מפרש דהא דאמר מאן תנא דעיקר אילן ארעא הוא למימרא דרבנן דאמרי מביא ואינו קורא טעמיהו משום דלא ס"ל דעיקר אילן ארעא הוא דוודאי רבנן נמי ס"ל הכי. דאס"ד דטעמא דרבנן מש"ה הוא דאין עיקר אילן ארעא. קשה התינח נקצץ האילן דאינו קורא מה"ט אבל ביבש המעיין דס"ל לרבנן דאינו קורא מאי איכ' למימר וכי ס"ד דעיקר קרקע מעיין הוא שהרי הא דיבש המעיין בשדה תבואה איירי ואפ"ה לרבנן אינו קורא והתם ליכא למימר ה"ט. ועוד ק"ל דהיאך איפשר לאוקמי להא מתניתין דבירך על פירות האילן בפה"א כר"י והא ר"י ל"ל כלל לברכ' דפה"א בשום מקום דהכי תנן ר"פ כ"מ (דף לה) ועל הירקות הוא אומר בפה"א. רי"א בורא מיני דשאים. ובגמ' אמר אדר"י גבי כוסס את החטה (דף ל"ו) דמברך עליו בורא מיני זרעים וטעמא דר"י מפ' בגמ' (דף מ) דבעי היכר ברכה לכל מין ומין ומקרא יליף לה והשתא אפילו בגידולי אדמה ממש לית ליה לר"י לברכת בפה"א לאילן מטעמא דעיקר אילן ארעא אית ליה וכי עדיף משום דעיקרו ארעא הוא מארעא ממש. והא ליכא למימר דהאי תנא ס"ל כר"י בחדא דעיקר אילן ארעא הוא ופליג עליה בחדא דלר"י לית ליה ברכת בפה"א כלל אפי'

בגידולי ארעא והאי תנא אית ליה ובהא ס"ל כרבנן דפליגי עליה. דכל כה"ג דרך הגמ' לאקשוויי ולשוניי האי תנא ס"ל כוותיה בחדא ופליגי עליה בחדא ומ"ט לא פריך לה הגמ' הכא הכי. זהו מה דק"ל להרמב"ם. הילכך צ"ל דמפרש לה הכי דוודאי בין ר"י בין רבנן ס"ל דעיקר אילן ארעא וטעמא דרבנן דאינו קורא בנקצץ האילן כמ"ש התוס' שם י"מ לכך מביא ואינו קורא מפני שאינו נראה כמשבח להקב"ה אלא כקובל על מה שנתן לו אדמה שאינה ראויה לפירות ע"כ. וה"ט שייך נמי גבי יבש המעיין דמעיתה אין הקרקע ראויה לפירות ולא מטעמא דעיקר אילן לאו ארעא הוא. והיינו דתני לה ליבש המעיין ונקצץ האילן בחדא בבא למימרא דחד טעמא הוא והא דקאמר הש"ס מאן תנא עיקר אילן ארעא ר"י הוא לאו למימר דר"י הוא ולא רבנן דהא טעמ' דרבנן לאו משום דאין עיקר אילן ארע' אלא משום דנראה כקובל הוא אלא ר"י הוא משום דמדברי ר"י ש"מ הכי בהדיא דס"ל עיקר אילן ארעא הוא מדמבי' וקורא אבל מדרבנן לא שמעינן לה בהדיא הכי. ועי"ל הא דקאמר הגמ' ר"י הוא ר"י ומחלוקתו קאמר אלא משום דלא ידעינן ת"ק מנו קאמר ר"י הוא. וכה"ג פירש"י גבי זה וזה גורם בפ' כ"ש (דף כו) דקאמר התם ר"א הוא דא"ל זה וזה גורם אסור ור"א ומחלוקתו קאמר אלא משום דלא ידעינן ת"ק מנו נקט לר"א לחוד. והשתא כיון דמתני' דתנן בירך על פירות האילן בפה"א יצא כרבנן נמי אתיא דס"ל נמי דעיקר אילן ארעא הוא תו לא קשה מידי הא דס"ל לתנא דמתני' דפירות הארץ ברכתן בפה"א ודלא כר"י משום דס"ל כרבנן וכולה מתני' כרבנן אתיא בין בהא דעיקר אילן ארעא הוא בין בהא דס"ל דפירות הארץ ברכתן בפה"א הוא והשתא אתי שפיר דאע"ג דפסק הרמב"ם דעיקר אילן ארע' הוא ואם בירך על פירות הארץ בפה"א יצא אפי' הכי פסק בנקצץ האילן דאינו קורא מטעמ' דנראה כקובל וכדאמרן:

ונ"ל להביא ראיה דהלכה כסתם משנה זו דבירך על פה"ע בפה"א דיצא דהא תנן בפ' כ"מ (דף מ) היו לפניו הרבה מינים רי"א אם יש ביניהם מין שבעה עליו הוא מברך וחכ"א מברך על איזה מהן שירצה ובגמ' אמר עולא מחלוקת בשברכותיהן שוות כלו' דברכת אחד מהן פוטר את חבירו דר"י סובר מין ז' עדיף ורבנן סברי מין חביב עדיף אבל בשאין ברכותיהן שוות ד"ה מברך על זה וחוזר ומברך על זה. ופרש"י דברי הכל אין ברכת אחד מהן פוטרתן ושוב אין כאן מחלוקת ואף על גב דתנן בירך על פה"ע בפה"א יצא ה"מ בחד מינא וטעם ובירך עליה בפה"א אבל צנון וזית ובירך על הצנון לא פטר את הזית ע"כ. וע"כ טעמ' דעולא משום הכי כדפרש"י דהא ל"ל דטעמ' דידיה בשאין ברכותיהן שוות דהיינו שהא' בפה"א והא' בפה"ע דמברך על זה כו' משום דס"ל דאי בירך בפה"א על פירות האילן לא יצא שהרי פריך התם מהא דתניא היו לפניו צנון וזית מברך על הצנון ופוטר את הזית והשתא מאי קושי' הא האי תנא כר"י ס"ל מדברכת צנון שהוא בפה"א פוטר את הזית ש"מ דעיקר אילן ארעא הוא. ועולא כרבנן ס"ל מדמברך על זה וחוזר ומברך על זה אלמא אין ברכת בפה"א פוטרת פירות אילן. אלא וודאי ש"מ דטעמא דעולא דקאמר בשאין ברכותיהן שוות ד"ה מברך על זה וחוזר ומברך על זה טעמא משום דבירך על של אדמה אינו פוטר את של עץ הוא. אבל בטעה בחד מינא בפה"א פוטר פירות האילן. והשתא פריך שפיר מדתניא מברך על הצנון ופוטר את הזית וש"מ דאפי' בתרי מיני של אדמה פוטר נמי את של עץ. ואין לדחות ראיה זו דהא דאין ברכותיהן שוות דקאמר עולא לאו אברכת בפה"א והעץ קאי דהתם אפי' בחד מינא וטעה נמי אין בפה"א פוטר פירות האילן. אלא בברכת שהכל ובפה"א או העץ מיירי וקמ"ל דאע"ג דתנן על כולם אם אמר שהנ"ב יצא ה"מ בחד מינא וטעה כו' וכדפרש"י גבי צנון וזית. וההיא ברייתא דצנון וזית כר"י אתיא דאמר עיקר אילן ארעא הוא ובהא לא ס"ל לעולא הכי אלא כרבנן דפליגי עליה דר"י. ומ"מ פריך שפיר מדתניא מברך על הצנון ופוטר את הזית ש"מ דתרי מיני שוה לחד מינא וכל היכא דברכה זו פוטר אותו בטעה כגון בפה"א דפוטר פירות אילן לר"י. בטעה בתרי מיני נמי של האדמה פוטר את של עץ ומדר"י נשמע לרבנן בברכת שהנ"ב כמו שפוטר את של האדמה ושל עץ בטעה פוטר נמי בתרי מיני אחד ברכתו שהכל ואחד בפה"א או העץ ברכת שהכל פוטרתן. דא"ל לומר כן שהרי כתבו התוס' וא"ת הא אמר לעיל גבי עובדא דבר קפרא דברכת בפ"א חשוב טפי משהכל לפי שמבוררת טפי א"כ גם בפה"ע חשוב טפי מברכת בפה"א. וי"ל דלא חשוב בפה"ע כל כך מבפה"א כמו שחשוב בפה"א משהכל ע"כ. א"כ הא דאין ברכותיהן שוות דעולא ע"כ מבפה"א והעץ מיירי. דאי משהכל ובפה"א והעץ מיירי א"כ מברך על בפה"א והעץ קודם לשהכל ומאי מברך ע"ז וחוזר ומברך ע"ז דקאמר עולא דמשמע דהרשות בידו להקדים לאיזה שירצה וש"מ דס"ל לעולא בהא כר"י דאם בירך על פה"ע בפה"א יצא וכיון דעולא דהוא אמורא ס"ל הכי וודאי הכי הילכתא. כנ"ל:

צ"ח מסכת ברכות דף מ עמוד א

שם מאן תנא דעיקר אילן ארעא הוא וכו'. הרמב"ם בפ"ח מברכות [הלכה י'] ובפ"ד מביכורים [הלכה י"ב] זיכה שטרי לבי תרי, דבברכות פסק כמשנתנו, ובביכורים פסק כת"ק דר' יהודה דמביא ואינו קורא. והפני יהושע כתב דהרמב"ם ספוקי מספקא ליה אם משנתנו נחשבת סתם ואח"כ מחלוקת או לא, דבתרי מסכת אין סדר למשנה, ולכך בברכות פסק ספק ברכות להקל, ובביכורים פסק מביא ואינו קורא דקריאה לא מעכבא. ותמה אני על הגאון הזה שנעלם ממנו דברי הרמב"ם שם בפ"ד מביכורים הלכה ד' שכתב שכל שאינו ראוי לקריאה מפני הספק הקריאה מעכבת בו וצריך לשלוח הביכורים ע"י שליח. וא"כ היה לו להרמב"ם לפרש בהלכה י"ב ביבש המעיין ונקצץ האילן שישלח ביכורים הללו ע"י שליח כמו שהתנה בהלכה ד'. והכסף משנה בפ"ח מברכות הלכה י' כתב דאע"ג דאמרין מתני' ר' יהודה היא, אינו מוכרח, דהא בירושלמי איכא מאן דאמר הכי ואיכא מאן דאמר דמתניתין דברי הכל היא, ומאחר דאיכא מאן דאמר

הכי נקטינן כסתם מתניתין דהכא וכת"ק דביכורים. ובפני יהושע השיג עליו דכיון דתלמודא דידן אמר דמתני' ר' יהודה היא, לא שבקינן תלמודא דידן מפני המחלוקת שבירושלמי.

ואנ' אומר מדאמרינן לקמן בדף מ"א ע"א מיתבי היה לפניו צנון וזית מברך על הצנון ופוסט את הזית, וזה הוא ת"ק דר' יהודה, דהרי ר' יהודה פליג וסבר מברך על הזית שהוא ממין שבעה. והנה בתחלת הסוגיא לא מיירי בצנון עיקר, שהרי התרצן הוא שהמציא לו בצנון עיקר, וא"כ שמתחלה היה סובר שהצנון פוסט משום בפה"א פוסט פרי העץ, היא גופא קשיא לת"ק דר' יהודה איך פוסט, והלא ת"ק דר' יהודה סובר בביכורים דלאו עיקר אילן ארעא, ואם בבירך על פרי העץ עצמו בפה"א לא יצא אפי' דיעבד, ק"ו שאין מין אחר שהוא בפה"א פוסט פרי העץ, ודוחק לומר דהאי ת"ק דביכורים הוא תנא אחר ולא היינו ת"ק דצנון. אלא ודאי דהך סוגיא אתיא כהך מאן דאמר בירושלמי דמתניתין דברי הכל היא, וגם לת"ק דר' יהודה בירך על פה"ע בפה"א יצא, ולכן פסק הרמב"ם כהך מאן דאמר.

עוד נלע"ד לתרץ דברי הרמב"ם, ונדקדק ג"כ למה השמיט הרמב"ם החילוק שבפירי אילן עצמו בין היכא דשקיל לפירי איתא לגוזא והדר מפיק או לא, גם הרי"ף והרא"ש לא הזכירו חילוק זה. ונראה דבודאי אף אי נימא דרבנן דפליגי על ר' יהודה בביכורים וסברי שאינו קורא, סבירא להו דארעא לאו עיקר אילן הוא, מ"מ אי אפשר לרבנן לחלוק ולומר דלא שייך למקרי לפירות האילן פה"א, ומקרא מלא בפרשת ביכורים מראשית פרי האדמה [דברים כ"ו, ב'], והרי ביכורים היא משבעת המינין וחמשה מינייהו פרי העץ נינהו, וקרינהו רחמנא פה"א. וא"כ ודאי שבזה ליכא פלוגתא דשייך ברכת פה"א על פירות האילן, ואמנם ר' יהודה ורבנן פליגי בהא, דרבנן סברי שאין עיקר האילן ארעא מ"מ עכ"פ יונק גם מארעא ולכן שייך לקרותו פה"א, שגם האילן נקרא על שם האדמה כיון שהאילן יונק מן האדמה, אבל אחר שיבש שוב לא שייך קריאה שיאמר פה"א אשר נתת לי, שאין עיקר האדמה קיים שהאילן הוא עיקר והרי יבש. ור' יהודה סובר דלא שייך למקרי פה"א כי אם כשעיקרו הוא האדמה, וכיון דכתיב פה"א מכלל שעיקר האילן ארעא, וא"כ אף שיבש ונקצץ שייך פה"א.

ואמנם מה שלחצנו לרב נחמן בר יצחק למימר שמשנתנו ר' יהודה היא, כיון שהוכחתי שגם רבנן מודו לענין ברכה. נראה דמתניתין קושייתה, דמשנתנו ודאי סבירא דלא מהני מקצת יניקה אלא אחר העיקר אזלינן, שהרי שנינו בסיפא בירך על פה"א בפה"ע לא יצא, וקשה פשיטא, וצריך לומר דקאי על חטה וכדר' יהודה וכו' וכל היכא דאיתא לגוזא וכו', וסובר רב נחמן בר יצחק דאפי' היכא דכי שקלת לפירי ליתא לגוזא אפ"ה אי אפשר שאין מקצת גידול הפירי מן הגוזא, וא"כ למה לא יהיה שייך בו פרי העץ, אלא ודאי דלא מהני לתנא דידן מקצת יניקה, וא"כ למה ברישא דבירך פה"א יצא, אלא ודאי דתנא דידן ס"ל עיקר אילן ארעא. וכל זה לר' יהודה אבל ת"ק דר' יהודה דחזין דס"ל שאינו קורא, א"כ לא ס"ל עיקר אילן ארעא, ואפ"ה לענין ברכה מודה שהרי מצינו שהתורה קראוהו פה"א מכלל דס"ל דאף מקצת מהני לברכה.

ופסק הרמב"ם כחכמים דביכורים, ואפ"ה פסק לענין ברכה שיצא, ולא סתרי אהדדי. והא דלא פסק כר' יהודה לגמרי, משום דלא שייך למימר דסתם תנא כוותיה, שהרי גם לרבנן אתיא רישא שפיר וסיפא ג"כ אתי שפיר, שעכ"פ הדין דין אמת דבירך על פירות הארץ בפה"ע לא יצא, ורבנן ס"ל דחטה לאו אילן הוא ועץ הדעת לא היה חטה, אלא דמשנתנו מוקמינן כר' יהודה, דא"כ קשה פשיטא, ובשביל זה לא מקרי סתם תנא כוותיה כיון שעכ"פ גם לחכמים הדין כן. ומעתה שהוכחנו דלרבנן אזלינן גם בתר מקצת יניקה, ולכן השמיטה החילוק שבין שקלת לגוזא הדר נפיק, שכל זה הוכרחנו לר' יהודה דאזיל בתר עיקר, אבל לרבנן מוכח דלא בעינן עיקר ליכא לפלוגי בהכי ובכל ענין מברך בפה"ע.

עוד נלע"ד לתרץ דברי הרמב"ם דלא סתרו פסקיו אהדדי, ונתרץ מתחלה דברי התוס' בד"ה רבי יהודה היא וכו', שכתבו נראה דהלכה כרבי יהודה דסתם תנא כוותיה ואם בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא. ובאמת לכאורה דבריהם תמוהים, שהרי הוא סתם ואח"כ מחלוקת וכמו שהקשה הפני יהושע. ונראה דהתוס' עצמם הרגישו בזה, ולכן באו בדיבור שאח"כ לתרץ דבריהם, וז"ל בד"ה יבש המעין, יש מפרשים לכך מביא אינו קורא מפני שאינו נראה כמשבב וכו'. ולפ"ז נוכל לומר דגם רבנן ס"ל עיקר אילן ארעא ואעפ"כ אינו קורא שנראה כקובל, ותדע שהרי המעין ודאי אינו עיקר ובודאי האדמה עיקר יותר מן המעין ואפ"ה אינו קורא. אלא שאף שנוכל לפרש דברי רבנן כך אבל עכ"פ אין לנו הוכחה מדבריהם דעיקר אילן ארעא, שהרי עכ"פ אינו קורא לדידהו, ולכן אמר רב נחמן בר יצחק דר' יהודה היא, דר' יהודה ודאי ס"ל דעיקר אילן ארעא, אבל באמת אפשר שגם רבנן ס"ל כן, ושפיר פסקו התוס' כר' יהודה דעכ"פ לענין ברכה סתם תנא כוותיה, ולא מקרי סתם ואח"כ מחלוקת, שמחלוקת זה אינו מוכרח, ולא שבקינן סתם המפורש מפני מחלוקת שאינו מפורש אח"כ. וא"כ הרמב"ם ס"ל כיון שחזין דרבי סתם כאן דיצא, ושנה במס' ביכורים לשון ת"ק שג"כ הוא כסתם שאינו קורא, מכלל שגם רבנן מודה שעיקר אילן ארעא.

עוד נלע"ד לתרץ פסקי הרמב"ם. והנה באמת לא מקשים בגמרא בירך על פירות האילן וכו', מאן תנא דעיקר אילן וכו', אלא סתמא קאמר על כללות המשנה מאן תנא וגו'. ונראה דלא מזה דיוצא בברכת בפה"א דייק, אלא מדתנא בתר הכי על כולם אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא. והנה אם נימא דשייך על פירות האילן בפה"א וכדתנן ברישא, א"כ שהכל נגד בפה"ע כבר ירד שתי מדריגות, ולקמן ע"ב נחלקו רב הונא ור' יוחנן דרב הונא אמר חוץ מפת ויין ור' יוחנן אמר אפי' פת ויין. והנה רש"י פירש טעמא דרב הונא משום שגורם ברכות לעצמו. ואני אומר טעמא דרב הונא משום שייך ופת אם

מברך עליו שהכל נהיה בדברו כבר ירד יותר ממדריגה אחת, שהרי ירד מהמוציא שיש אחריו בפה"א או בורא מיני מזונות לשהכל, וכן מיין לשהכל כבר ירד מבפה"ג לפה"ע ומפרי העץ לפה"א ושוב לשהכל, לכך לא יצא. ואף שגם חמשת המינין יורדים שתי מדרגות לשהכל מבורא מיני מזונות לפה"א ושוב לשהכל, אפשר דבאמת לא יצא, דכל שיוורד יותר ממדרגה אחת לא יצא. והא דלא נקט רב הונא חמשת המינין, היינו שרב הונא קאי על המשנה והמשנה סובבת על המשניות הקודמים ולא נזכר שם במ"מ כלל רק נזכר פירות האילן ופירות הארץ ויין ופת, וקאמר רב הונא חוץ מפת ויין. ור' יוחנן פליג וסובר שאפילו יורד כמה מדרגות יוצא בשהכל, וא"כ קשה לרב הונא למה בבירך על פירות האילן שהכל יצא, הרי ג"כ יורד ב' מדרגות מברכת בפה"ע לברכת בפה"א ומשם לשהכל. לכן סובר רב נחמן בר יצחק דמתני' אתיא כר' יהודה דסובר עיקר אילן ארעא, וסובר דבפה"א שייך גם לכתחלה אפירות אילן אלא דיכול לברך גם בפה"ע, משא"כ פירות הארץ שאינו יכול לברך רק בפה"א, ומשנתינו דנקט בלשון דיעבד בירך על פירות האילן וכו', משום סיפא דעל פירות הארץ בפה"ע אפי' דיעבד לא יצא, וכיון דמשנתינו כר' יהודה לא מקרי בפה"א ירידת מדרגה לפירות האילן, ולכן יוצא בשהכל נהיה בדברו.

ובזה נבין מה דאמר בפלוגתא דרב הונא ור' יוחנן דרב הונא כר' יוסי, והדבר תמוה שהרי ר' יוסי גם בתאנה סובר דלא יצא, והתוס' בד"ה נימא וכו', הרגישו בזה, ודבריהם דחוקים. ולפמ"ש ניחא, דר' יוסי אפשר דסובר כת"ק דביכורים ועיקר אילן לאו ארעא ודוקא דיעבד אם בירך בפה"א יצא, וא"כ שהכל נהיה בדברו הוה ירידת ב' מדרגות, ורב הונא כר' יוסי לענין זה שמחלק בין ירידת מדרגה אחת לירידת שתי מדרגות, ולפי מה שרצה לומר כתנאי היה סבור דמה שהזכיר פת ותאנה לא מחשב זכרון, כיון שאין זה קודם שאמר ברוך, והוה כאילו לא הזכיר שום פרי כלל. ור' יוחנן כר' מאיר דלא מחלק. ומעתה לפי מה שכתבתי דלענין דיעבד אם בירך על פירות האילן גם ת"ק דר' יהודה מודה, שפיר פסק הרמב"ם בביכורים כת"ק, ואעפ"כ משנתינו לא זזה ממקומה, וגם סיפא על כולם אם אמר שהכל נהיה בדברו אתי שפיר, שהרי הלכה כר' יוחנן, ונדחו דברי רב נחמן בר יצחק דאיהו בשיטת רב הונא קאי.

תוס' ד"ה יבש המעין וכו', יש מפרשים וכו'. נלע"ד דגם להיש מפרשים על כרחך לרבנן אין האדמה עיקר, דאל"כ הרי האדמה קיימת והיא ראוי לפירות. והא דהוצרכו היש מפרשים לטעם שלהם, הוא על יבש המעין, דבזה קשה אף דלרבנן עיקר אילן הוא האילן עצמו, הרי גם האילן קיים ולמה אינו קורא, לזה הוצרכו הני יש מפרשים לפרש שכיון ששוב האילן אינו ראוי לעשות פרי שוב אינו נראה כמשבח רק כקובל. ועיין מה שכתבתי לעיל [ד"ה עוד נלע"ד לתרץ דברי הרמב"ם] בדברי הרמב"ם בכוונת דברי התוס' בזה. ועיין מהרש"א שנדחק בכוונתו.

רש"ש מסכת ברכות דף מ עמוד א

[שם ד"ה יבש המעין וקצר הבכורים ממנו ואח"כ יבש כו'. עי' בר"ש ושנ"א דהביאו מהירושלמי דמוקי לה ביבש ואח"כ הפריש דוקא]: גמ' מאן תנא דעקר אילן כו' ר"י היא כו'. נ"ל דזה ודאי דרבנן מודו דפירות האילן נקראין פרי האדמה בל' תורה דהא קורא הבאתי א"ר פרי האדמה אף בהביאו פירות האילן אלא דפלוגתייהו הוא דלרבנן נקרא בל"ת האילן בשם אדמה (עי' בחולין פ"ו מ"ז בתוי"ט דדעת הרמב"ם דנסורת של חרשים אינה מגדלת צמחים ואפ"ה מכסין בה ואף על גב דקי"ל דבדבר שאינו מג"צ אין מכסין רק אם נקרא עפר וע"כ כצ"ל דגם היא נקראת עפר) ומ"מ לענין ברכה א"י עליהם בברכת פה"א דבלשון בנ"א אינו קרוי אילן בשם אדמה. וראיה לזה דהא חטה נקראת בל"ת לר"י לקמן עץ עכ"ז לא יצא אם בירך עליה בפה"ע. וכן פירות האטד אף שהוא מין אילן לענין כלאים מ"מ לענין ברכה לא מברכין עליהו בפה"ע כדאיתא בתד"ה איתא (וזה דלא כצ"ח בר"פ דפשיטא ליה דלענין ברכה אזלינן בתר ל"ת) ולר"י להכי נקראים פירות האילן בשם פרי האדמה בקרא משום דעקר אילן גדולו מן האדמה ולכך גם לענין ברכה יצא: שם ל"נ אלא לר"י דאמר חטה כו'. הצל"ח הקשה מדוע ל"ק ל"נ אלא לפירות האטד ול"נ משום דזה לא מוכח במתני' דפירות האטד יהיו נכללים בשם פירות הארץ (עמש"כ בנדרים נ"ה ב' בס"ד) אבל חטה מוכח מר"פ דתני ועל פירות הארץ כו' חוץ מן הפת:

נשמת אדם חלק א כלל נח סעיף ג

ראה סוף נשמת אדם למט

מאירי כאן

ראה למעלה סוף מאירי

רשש לעיל

ראה סוף רשש למעלה

נשמת אדם חלק א כלל נח סעיף ג

ג כתב הכ"מ בפרק (ז') [ד'] מהלכות ברכות דלמ"ד אילן שאכל ממנו אדם הראשון חטה היה אפשר דאם בירך על פת חיטים בפה"ע יצא. ודבריו צ"ע דבהדיא איתא בפרק כיצד מברכין [דף] מ' אהא דבירך על פרי האדמה בורא פרי העץ, לא נצרכה אלא לר' יהודה דאמר אילן שאכל כו' מהו דתימא נברך עליו בפה"ע, קמ"ל היכא מברכין בפה"ע כי שקלת לפירי כו'. הרי להדיא דאפילו לר' יהודה לא יצא.

והיה נ"ל דבאמת קשה על הש"ס שהרי התורה קורא לחטה כמה פעמים פרי העץ למ"ד חטה היה עיין פרשת בראשית, ואפילו לכתחלה למה לא תקנו לברך על חטה בפה"ע כדכתיב בקרא, והיה נ"ל דהרי לא פליגי ר' מאיר ור' יהודה אם חיטה הוא מין אילן או מין ירק, אלא דר"י ס"ל דאילן שאכל אדם הראשון חיטה היה, ור"מ ס"ל גפן היה. ומכל מקום לא יחוייב מזה שלא ס"ל שחטה מין אילן, כמו שלא נאמר דלר"י שהיה חיטה, וכי נאמר דס"ל דגפן ותאנה אינם אילן, אלא שנחלקו מה היה האילן, וא"כ י"ל שפיר דלכ"ע חטה מין אילן דלמעוטא בפלוגתא עדיף, וא"כ לר"י דס"ל דחטה היה וחזינן דהתורה קרא פרי עץ בודאי אף לכתחילה מברכין על חטין בפה"ע, אבל לשאר תנאים דס"ל דמין אחר היה וא"כ אף שנאמר שחטה ג"כ מין אילן אינו מחוייב שיהיה פרוי נקרא פרי עץ, כדמצינו בקרא "ויבא קין מפרי אדמה" ואז"ל זרע פשתן היה, ואף על גב דפשתן נקרא עץ כדכתיב בקרא "ותטמנם בפשתי העץ" ואף על פי כן פרוי נקרא פרי האדמה, והיינו ג"כ י"ל משום דכי שקלת לפירי כו' וה"נ בחיטין (ועיין לעיל כלל נ"א סי' ז'), ואמנם מן התורה [לא מצינו] שנאמר כלל דחיטין מין אילן, אך כיון שמצינו דר"י ס"ל אילן שאכל כו' חיטה היה וס"ל דהוא אילן, א"כ י"ל בודאי דכ"ע מודים בזה, וא"כ ס"ד שיברך עליו בפה"ע, קמ"ל כיון דכי שקלי לפירי כו' ולכן לכתחילה לא תקנו לברך בפה"ע, ואפילו בדיעבד לא יצא לשאר תנאים, אבל לר"י בודאי אפשר דאפילו לכתחלה מברכין בפה"ע, ושפיר כתב הכ"מ דלר"י יצא, אף שהוא דוחק, כדי לתרץ דברי רבן של ישראל:

ואמנם זה ליתא, דמצאתי במדרש רבה פרשה ט"ו בפסוק ויטע כו' וז"ל מה היה האילן, ר' מאיר אומר חיטה היה, ר' יהודה אומר גפן היה (וכן הוא הגירסא בפרשת שמיני בפסוק "יין ושכר" ובמדרש מגילת אסתר פרשה ה' היפך מש"ס שלנו) א"ל והא כתיב עץ, א"ל מתמרות היה כארזי הלבנון עכ"ל. ולפי זה שפיר י"ל דגם ר"י אף דס"ל חטה היה ובהדיא קראו הכתוב עץ ופרי עץ היינו דוקא אותו אילן שהיה כארז בלבנון, משא"כ חיטים שלנו גם לר"י כיון דכי שקלת לפירי כו' מודה דאפילו בדיעבד לא יצא, כפשטא דסוגיא. ודברי הכסף משנה צ"ע גדול ליישבם, וכבר (כתב במ"א) [כתבתי במקום אחר] דבלא"ה לא קשה דבודאי אילן שאכל אדם הראשון אי שקלי לפירי איתא פירא, משא"כ חיטים שלנו ועיין לעיל כלל נ"א סי' ז'.

ומידי דברי בסוגיא זו דאמרינן מאן תנא דעיקר אילן ארעא הוא ר' יהודה היא, משמע אבל לרבנן אם בירך על פה"ע בפה"א לא יצא וצ"ע, שהרי בהדיא כתיב בפ' כי תבא "מראשית כל פרי האדמה אשר תביא" כו', ועוד שם "ועתה הנה כו' ראשית פרי האדמה אשר נתת" כו', וקיי"ל דבכורים נוהג בכל ז' מינים, והרי בהדיא דאף פרי העץ גפן ותאנה ורמון קראו הכתוב פרי האדמה. ואמנם בספרי וז"ל ולקחת כו' פרי האדמה, יכול כל הפירות חייבים בבכורים, ת"ל מראשית, ועדיין איני יודע איזה מין, הריני דן, נאמר בכורי ציבור ונאמר בכורי יחיד מה בכורי צבור מז' מינים כו' ומה להלן חיטים ושעורים (פי' מנחת העומר ושתי הלחם) אף כאן חיטים ושעורים, מנין לרבות שאר מינים, ת"ל ביכורי אדמתך כו' עכ"ל. הרי להדיא דפרי האדמה היינו דוקא חיטים ושעורים ושאר מינים אתו מריבוי. אך עדיין קשה מסיפא דקרא שהקורא אומר הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה, ולמה כתוב התם פרי האדמה, וצ"ל דהאי האדמה לא קאי על פירי אלא על סיפא דקרא אשר נתת לי ה'. ובזה ישבתי דברי רש"י בסוגיא הנ"ל ד"ה מביא ואינו קורא שאינו יכול לומר "מן" האדמה אשר נתת לי. וראיתי מי שמגיה בדברי רש"י שהרי לא כתיב מן האדמה, ומגיהים פרי האדמה, ולפי זה מדוקדק מאוד דברי רש"י שנשמר מהקושיא דאיך אפשר לומר לרבנן מביא ואינו קורא, דלא סבירא להו עיקר אילן ארעא, וא"כ קשה הא בקרא כתיב פרי האדמה, דבשלמא ריש הפרשה שהוא ציווי ה' שיקחו שפיר כתיב פרי האדמה לדרשה כדאיתא בספרי, אבל למה הקורא אומר פרי האדמה והא נוהג אף בגפן ותאנה כו', ולכן כתב רש"י מן האדמה דר"ל דהאי האדמה לא קאי על פרי אלא על אשר נתת לי והדברים ברורים:

תוספות מסכת שבת דף טו עמוד א

כוורת הקש ושפופרת של קנים ר"ע מטמא - ואם תאמר והיכי מטמא (לענין טמא מת) כיון דלא חזי לשיבה לא מטמא מדרס ולענין טומאת מת הא לא כתיב בפרשה אלא כלי עץ ועור ובגד ושק וי"ל דקש נמי חשיב של עץ כדאמר (ברכות דף מ.) פרי שאכל אדם הראשון חטה היתה אי נמי הך טומאה דרבנן היא.

כסף משנה הלכות ברכות פרק ד הלכה ו

וה"נ אפשר לומר שאם בירך על הפת בורא פרי האדמה יצא דהא פרי האדמה הוא ואפשר דאפילו בירך בורא פרי העץ יצא וכמ"ד עץ שאכל ממנו אדם הראשון חטה היה.